

Ο τόπος ως οικομουσείο: μια εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης της υπαίθρου. Μελέτη περίπτωσης στη Γέρα Λέσβου

Παυλής, Ε. & Ανθοπούλου, Θ.

Πάντειο Πανεπιστήμιο, Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής, evan.pavlis@gmail.com

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Εισαγωγή-Σκοπός:

Το οικομουσείο είναι ‘in situ’ μουσείο πολιτισμού, φύσης και ιστορίας, χωρίς τοίχους, σε μια εδαφική περιοχή. Στηρίζεται σε δομημένες αφηγήσεις για επιλεγμένα θέματα, με επίκεντρο τη σχέση του ανθρώπου-τόπου-τοπίου (Davis 2011) στοχεύοντας στην ενεργοποίηση, αξιοποίηση και αναπαραγωγή φυσικού και κοινωνικού κεφαλαίου μέσω συνεργειών τοπικής παραγωγής, επιχειρηματικότητας και τουρισμού μικρής κλίμακας στη βάση των αρχών της αειφορίας.

Βασικοί στόχοι του οικομουσείου είναι: α) η προώθηση του συνεργατισμού, η ενδυνάμωση της συμμετοχικότητας και της αίσθησης της κοινότητας στο πλαίσιο της δημοκρατικής διακυβέρνησης, η καλλιέργεια περιβαλλοντικής/τοπιακής συνείδησης και η αναβάθμιση της ποιότητας ζωής των κατοίκων (Pavlis & Terkenli 2017), β) Η ενίσχυση της αξίας των τοπικών πόρων ως ‘εδαφικό σύστημα’ και του τοπικού κεφαλαίου μέσω της ιδιοτυποποίησης των πόρων και της προβολής της τοπικής ταυτότητας (Belletti & Marescotti 2013), γ) Η προστασία κοινών πόρων κληρονομιάς από την καταστροφή/εξαφάνιση, είτε την υποβάθμιση, ή την υφαρπαγή/ιδιωτικοποίησή τους (Ostrom 2002). Η κοινωνική οικονομία μπορεί να παίζει ένα σημαντικό ρόλο στη δημιουργία απασχόλησης, στην οικολογική βιωσιμότητα, στην ενθάρρυνση ενεργούς συμμετοχής και την προαγωγή δημοκρατικών αξιών, στην προώθηση κοινωνικής και τεχνολογικής καινοτομίας. Οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας δεν αποσκοπούν στο κέρδος, αλλά στην επανεπένδυση του κέρδους για κοινωνικό όφελος.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να αποτιμήσει τους ιδιότυπους εδαφικούς πόρους μιας αγροτικής νησιωτικής περιοχής, και συγκεκριμένα της Γέρας (στην ανατολική Λέσβο) και να προτείνει μια βιώσιμη στρατηγική ανάπτυξης της υπαίθρου μέσω της προσέγγισης του οικομουσείου. Ως μελέτη περίπτωσης επιλέγεται η Γέρα, όπου εντοπίζονται σύλλογοι (πολιτιστικοί, περιβαλλοντικοί, κλπ) και συνεταιρισμοί με εγρήγορση σε θέματα ανάπτυξης της περιοχής, αξιοποίησης του ελαιώνα, προώθησης των τοπικών προϊόντων, προστασίας του περιβάλλοντος, διαφύλαξης και προώθησης της πολιτισμικής κληρονομιάς, κ.α. Τα παραπάνω συνθέτουν έναν αξιόλογο ερευνητικό χώρο και μια δυναμική, μέσω της οποίας μπορεί να διερευνηθεί ο τρόπος οργάνωσης και προαγωγής του «τόπου ως οικομουσείο», προκειμένου να ενεργοποιηθεί και συντονιστεί πόρους, συχνά σε λανθάνουσα κατάσταση, και να ανακτήσει την ελκυστικότητά του ως τόπος ζωής και εργασίας επιτυγχάνοντας τους στόχους της βιώσιμης ανάπτυξης (Pavlis 2017).

Μεθοδολογία:

- Διερεύνηση της έννοιας, της δυναμικής, του ρόλου και της συνεισφοράς του οικομουσείου ως πεδίο αξιοποίησης ιδιότυπων πόρων και ως εργαλείο πολιτικής για τη βιώσιμη εδαφική ανάπτυξη της υπαίθρου μέσω της κοινωνικής οικονομίας.

- Σχεδιασμός, διεξαγωγή επιτόπιας έρευνας και συλλογή στοιχείων που αφορά στην ανίχνευση και συντονισμό ιδιότυπων εδαφικών πόρων, οι οποίοι μπορεί να βρίσκονται σε ενεργή ή λανθάνουσα κατάσταση και οι συμμετέχοντες θεωρούν ότι έχουν αξία να αναδειχτούν: α) ημι-δομημένες συνεντεύξεις με πληροφορητές-κλειδιά, β) ημι-δομημένες συνεντεύξεις με εκπροσώπους φορέων στο πλαίσιο ομάδων εστιασμένης συζήτησης (focus group), γ) συμμετοχική παρατήρηση.

Αποτελέσματα- Συμπεράσματα:

- Οι ομάδες εστιασμένης συζήτησης ανέδειξαν το ενδιαφέρον των συμμετεχόντων για επένδυση στη φύση και τον πολιτισμό της Γέρας μέσω ενεργοποίησης του κοινωνικού και ανθρώπινου κεφαλαίου, πιστεύοντας ότι θα ενισχυθεί η τοπική απασχόληση και οικονομία.

- Όλο και μεγαλύτερη κατανόηση των τοπικών δρώντων ότι η εδαφικά προστιθέμενη αξία προϊόντων και υπηρεσιών στο πλαίσιο ενός οικομουσείου είναι πολλαπλάσια της αξίας τους μεμονωμένα, και ότι τα εμβληματικά προϊόντα γεωγραφικής ένδειξης, όπως το ελαιόλαδο μπορούν να πλαισιωθούν από άλλα προϊόντα/υπηρεσίες ενισχύοντας την συνολική εδαφική πρόσοδο του τόπου προέλευσης (Hirczak et al. 2008). Μέσα από το παράδειγμα της Λέσβου, αναδεικνύεται η ανάγκη σύνδεσης τοπικής παραγωγής -παροχής υπηρεσιών, εκπαίδευσης και ήπιων μορφών τουρισμού με σεβασμό στο τοπίο, στην πολιτισμική κληρονομιά και στο περιβάλλον ως οικοσύστημα σε μια προοπτική δημιουργίας ενός συνεκτικού και ενεργού κοινωνικο-παραγωγικού ιστού που θα διασφαλίζει τη βιώσιμη αναπαραγωγή των πόρων.

- Δεδομένου ότι υπάρχουν τοπικοί σύλλογοι (πολιτιστικοί, λαογραφικοί, περιβαλλοντικοί, κλπ) καθώς επίσης και μια δυναμική Κοινωνική Συνεταιριστική Επιχείρηση (Κοιν.Σ.Επ «Μοδούσα»), η κοινωνία της Γέρας αποτελεί μια εξοικειωμένη και σχετικά έτοιμη για δράση κοινωνία που προσπαθεί να επιτύχει συλλογικούς στόχους ανάπτυξης με όσο το δυνατόν πιο συμμετοχικούς και δημοκρατικούς τρόπους διαβούλευσης και δράσης. Όμως τα εγχειρήματα αυτά παραμένουν σε τοπικό επίπεδο, ασύνδετα μεταξύ τους και σχετικά εσωστρεφή. Το ζητούμενο είναι η διασύνδεση μεταξύ τους για μια σφαιρική θέαση των προβλημάτων της περιοχής και μια συνεργατική δράση/εγχείρημα για αξιοποίηση τοπικών πόρων.

- Το οικομουσείο μπορεί να αποτελέσει τόσο ένα αναλυτικό και ερμηνευτικό πλαίσιο για τη διερεύνηση πόρων και δυναμικών που συναρθρώνουν το τοπικό εδαφικό σύστημα, όσο και ένα επιχειρησιακό εργαλείο πολιτικής για το σχεδιασμό βιώσιμης εδαφικής ανάπτυξης μέσα από το συνεργατισμό και την κοινωνική οικονομία, ειδικά σε μειονεκτικές περιοχές. Μπορεί να αποτελέσει το συνεκτικό ιστό και τον ενεργοποιητή (activator) για δικτύώσεις και συνέργειες (Ανθοπούλου 2013). Πλαισιώνει και ενδυναμώνει το τοπικό κεφάλαιο, οικοδομώντας μια εξωστρεφή στρατηγική βιώσιμης ανάπτυξης.

Πρωτοτυπία-Συνεισφορά:

Η διασύνδεση σε σύστημα της σχέσης οικομουσειό- ιδιότυπος εδαφικός πόρος- κοινωνική οικονομία και η δημιουργία ενός επιχειρησιακού εργαλείου πολιτικής για το σχεδιασμό βιώσιμης εδαφικής ανάπτυξης (οικομουσειό ως εργαλείο ερμηνείας και ως πλατφόρμα βιώσιμης ανάπτυξης).

Λέξεις Κλειδιά: *οικομουσειό, ιδιότυπος εδαφικός πόρος, τοπίο, ανάπτυξη υπαίθρου, κοινωνική οικονομία, Λέσβος*

Κωδικοί JEL: *R11, Z32, O13, O44, Q01, Q13*

Βιβλιογραφία:

Ανθοπούλου, Θ. (2013). Γεωγραφικές ενδείξεις και δυναμικές ανάπτυξης στην Ελλάδα. Η δύσκολη ανάδυση της συλλογικής δράσης. Στο Ανθοπούλου, Θ., επιμ. *Περί εντοπιότητας και ιδιοτυπίας των τροφίμων: Μια εδαφική προσέγγιση της ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ 255-279

Belletti, G. και Marescotti, A. (2013). Τυπικά αγροδιατροφικά προϊόντα, τοπικοί πόροι και αειφόρος αξιοποίηση, Στο Ανθοπούλου, Θ., επιμ. *Περί εντοπιότητας και ιδιοτυπίας των τροφίμων*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, σελ. 121-141

Hirczak et al. (2008) From the model of "basket of goods" to a broader model of territorialized goods: concepts, methodology elements and issues, *Canadian Journal of Regional Science*, 2(31), p.241-259.

Ostrom, E. (2002). *Η διαχείριση των κοινών πόρων*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη

Davis, P. (2011). *Ecomuseums: a Sense of Place*, 2nd Edition. Continuum, New York, NY

Pavlis, E. (2017). North Aegean islands as 'ecomuseums': the case of Lesbos Island, *Island Studies Journal* 12(1), p.135-45.

Pavlis, E & Terkenli, T.S. (2017) Landscape Values and the question of cultural sustainability: exploring an uncomfortable relationship in the case of Greece. *Norwegian Journal of Geography* 71(3), p. 168–188.